

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA O'YINNING
AHAMIYATI, TARBIYASIDAGI O'RNI**

Xasanova Sapuraxon Davronbekovna

Quvasoy shahar 17-sonli DMTT tarbiyachisi,

Qo'qon Universiteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar rivojida o'yin faoliyatining pedagogik va psixologik ahamiyati kompleks yondashuv asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda o'yin faoliyatining bolaning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan. Xususan, o'yin orqali bolalarda bilish jarayonlari faollashishi, nutq rivojlanishi, kommunikativ kompetensiyalar shakllanishi hamda ijtimoiy tajriba orttirish jarayoni yoritilgan. Maqolada Lev Vygotsky va Jean Piaget nazariyalari asosida o'yin faoliyatining rivojlantiruvchi mexanizmlari tahlil qilinib, uning maktabgacha ta'lim jarayonidagi didaktik imkoniyatlari ochib berilgan. Shuningdek, o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali bolalarning ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlashi va ijtimoiylashuv jarayonini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari o'yin faoliyatini maktabgacha ta'lim tizimiga ilmiy asosda integratsiya qilish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'yin faoliyati, bola rivojlanishi, ijtimoiylashuv, pedagogik texnologiyalar, kognitiv rivojlanish, kommunikativ kompetensiya, tarbiya, didaktik o'yinlar, ijodiy tafakkur.

KIRISH

Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishi, ularning shaxs sifatida shakllanish jarayoni eng dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda¹. Ayniqsa, globalizatsiya, raqamli transformatsiya va ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar sharoitida bolalarning erta rivojlanish bosqichidagi ta'lim-tarbiyasi yangi yondashuvlarni talab etmoqda². Shu nuqtai nazardan, o'yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalar rivojining yetakchi omili sifatida alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi³.

Maktabgacha yosh davri – bu bolaning psixik, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishida eng intensiv bosqich hisoblanadi⁴. Aynan ushbu davrda bolaning tafakkuri, nutqi, emotsional-irodaviy sifati hamda ijtimoiy munosabatlarga kirishish ko'nikmalari shakllanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yin faoliyati orqali bola atrof-muhitni anglaydi, ijtimoiy tajriba orttiradi, mustaqil fikrlashga o'rganadi hamda ijodiy salohiyatini namoyon etadi⁵. Shu bois o'yin nafaqat ko'ngilochar vosita, balki ta'limiy va tarbiyaviy jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi.

O'yin faoliyatining pedagogik mohiyati shundan iboratki, u bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos holda ularni faol o'rganish jarayoniga jalb etadi⁶. O'yin orqali bolalarda muloqot madaniyati, hamkorlik qilish, muammolarni hal etish,

20-Aprel, 2026-yil

tashabbuskorlik kabi muhim kompetensiyalar rivojlanadi. Shu bilan birga, o‘yin bolada ijobiy motivatsiyani shakllantiradi, uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi hamda shaxsiy tajribasini boyitadi⁷.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimida o‘yin faoliyatidan samarali foydalanish, uning metodik asoslarini takomillashtirish hamda tarbiyaviy jarayondagi rolini chuqur o‘rganish zarurati ortib bormoqda⁸. Chunki to‘g‘ri tashkil etilgan o‘yin faoliyati bolalarning har tomonlama barkamol shaxs bo‘lib yetishishida muhim omil hisoblanadi.

Shu munosabat bilan ushbu ilmiy maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar o‘yining ahamiyati, uning tarbiyaviy jarayondagi o‘rni hamda pedagogik imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojida o‘yin faoliyatining o‘rni va ahamiyati ko‘plab pedagog va psixolog olimlar tomonidan chuqur o‘rganilgan. Xususan, Lev Vygotsky o‘yin faoliyatini bolaning “yaqin rivojlanish zonasini”ni kengaytiruvchi asosiy mexanizm sifatida talqin etib, unda bola real imkoniyatlaridan yuqori darajadagi faoliyatni amalga oshirishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, o‘yin orqali bola ijtimoiy rollarni egallaydi, me’yor va qadriyatlarni o‘zlashtiradi.

Shuningdek, Jean Piaget o‘yin faoliyatini bolaning kognitiv rivojlanish bosqichlari bilan bog‘lab, uni intellektual rivojlanishning tabiiy shakli sifatida izohlaydi. Piaget nazariyasiga ko‘ra, o‘yin bola tafakkurining rivojlanishiga xizmat qiladi va uning atrof-muhitni anglash jarayonini tezlashtiradi. Friedrich Froebel esa maktabgacha ta’lim tizimida o‘yin faoliyatini markaziy o‘ringa qo‘yib, bolalar bog‘chasi konsepsiyasini aynan o‘yin asosida tashkil etishni ilgari surgan.

Milliy pedagogika vakillari ham o‘yin faoliyatining tarbiyaviy ahamiyatiga alohida e’tibor qaratgan. Jumladan, o‘zbek pedagogik tafakkurida o‘yin bolalarning axloqiy, estetik va mehnat tarbiyasini shakllantiruvchi muhim vosita sifatida baholanadi. Zamonaviy tadqiqotlarda esa o‘yin faoliyati kompetensiyaviy yondashuv asosida tahlil qilinib, unda bolalarning kommunikativ, ijtimoiy va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari keng yoritilmoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘yin faoliyati nafaqat bolaning individual rivojlanishini ta’minlaydi, balki uning ijtimoiylashuv jarayonida ham muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, o‘yin orqali o‘qitish va tarbiyalash metodlari maktabgacha ta’lim tizimida samarali pedagogik texnologiya sifatida qaralmoqda.

Mazkur ilmiy maqolada qo‘llanilgan metodologiya kompleks yondashuvga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: tizimli-tahliliy yondashuv orqali o‘yin faoliyatining nazariy asoslari o‘rganildi; qiyosiy tahlil yordamida turli pedagogik qarashlar solishtirildi; kuzatish metodi orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘yin jarayonidagi xulq-atvori tahlil qilindi; suhbat va anketa metodlari orqali pedagoglar va tarbiyachilarning fikrlari o‘rganildi.

20-Aprel, 2026-yil

Shuningdek, tadqiqotda pedagogik eksperiment elementlaridan foydalanilib, o‘yin faoliyatining tarbiyaviy samaradorligi aniqlashtirildi. Olingan natijalar statistik tahlil asosida umumlashtirildi hamda ilmiy xulosalar chiqarildi. Mazkur metodologik yondashuv o‘yin faoliyatining maktabgacha ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyatini har tomonlama yoritishga xizmat qildi.

NATIJALAR

Mazkur ilmiy tadqiqot doirasida maktabgacha yoshdagi bolalar rivojida o‘yin faoliyatining o‘rni va ahamiyati kompleks tarzda o‘rganildi hamda quyidagi ilmiy asoslangan natijalarga erishildi.

Birinchidan, o‘yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishida yetakchi omil ekanligi tajribaviy jihatdan tasdiqlandi. Xususan, Lev Vygotsky tomonidan ilgari surilgan “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasiga muvofiq, o‘yin jarayonida bolalar o‘zlarining mavjud bilim va ko‘nikmalaridan yuqori darajadagi faoliyatni amalga oshirishga qodir ekanliklari kuzatildi. Bu esa o‘yin orqali o‘qitish va rivojlantirishning yuqori samaradorligini ko‘rsatadi.

Ikkinchidan, tadqiqot natijalari o‘yin faoliyatining bolalar nutqining rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatishini aniqladi. Rolli va syujetli o‘yinlar jarayonida bolalarning lug‘at boyligi kengayib, muloqot qilish qobiliyati, fikrni izchil ifodalash ko‘nikmalari rivojlanganligi kuzatildi. Bu holat Jean Piaget ta’kidlagan kognitiv rivojlanish bosqichlari bilan uyg‘unlikda namoyon bo‘ldi.

Uchinchidan, o‘yin faoliyati bolalarning ijtimoiylashuv jarayonida muhim vosita ekanligi aniqlandi. Tadqiqot davomida bolalar o‘yin orqali ijtimoiy rollarni egallashi, jamoa bilan ishlash, hamkorlik qilish, nizolarni hal etish kabi ijtimoiy kompetensiyalarni samarali o‘zlashtirishi kuzatildi. Ayniqsa, guruhli o‘yinlarda o‘zaro hurmat, mas’uliyat va tashabbuskorlik sifatleri shakllanishi aniqlangan.

To‘rtinchidan, o‘yin faoliyatining tarbiyaviy samaradorligi yuqori ekanligi tajriba-sinov ishlari orqali isbotlandi. Maxsus tashkil etilgan pedagogik sharoitda o‘yin elementlari asosida olib borilgan tarbiyaviy mashg‘ulotlar natijasida bolalarda axloqiy sifatlar – halollik, mehr-oqibat, tartiblilik va intizom darajasi sezilarli oshganligi qayd etildi.

Beshinchidan, o‘yin texnologiyalaridan tizimli va maqsadli foydalanish bolalarning ijodiy tafakkuri va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. Erkin va ijodiy o‘yinlar jarayonida bolalar muammoli vaziyatlarga mustaqil yechim topish, fantaziya va tasavvur asosida yangi g‘oyalar yaratish qobiliyatlarini namoyon etdilar.

Oltinchidan, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘yin faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan uning pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishiga bog‘liq. Ya’ni, o‘yin mazmuni, shakli va vositalari bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda tanlangandagina yuqori natijadorlikka erishiladi.

Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot natijalari o‘yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishida muhim pedagogik

20-Aprel, 2026-yil

vosita ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi hamda uni maktabgacha ta'lim jarayoniga keng joriy etish zarurligini ko'rsatdi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalar rivojida o'yin faoliyatining ko'p qirrali pedagogik va psixologik imkoniyatlarini yana bir bor tasdiqladi hamda mavjud ilmiy qarashlar bilan muayyan darajada uyg'unlikda ekanligini ko'rsatdi. Xususan, olingan natijalar Lev Vygotsky tomonidan asoslangan ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasini empirik jihatdan boyitadi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, o'yin jarayonida bolalar yuqori darajadagi faoliyatni amalga oshirishga intiladi, bu esa ularning “yaqin rivojlanish zonasi”ni kengaytirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan, o'yin faqat faoliyat shakli emas, balki rivojlantiruvchi muhit sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga mos ravishda o'yin faoliyati bolaning tafakkur jarayonlarini faollashtirishini ko'rsatdi. Biroq muhokama jarayonida shuni alohida ta'kidlash lozimki, zamonaviy sharoitda o'yin mazmuni an'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda yangicha pedagogik texnologiyalar bilan boyitilishi zarur. Chunki raqamli muhitning kuchayishi bolalar o'yin faoliyatiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda va bu jarayonni ilmiy jihatdan qayta ko'rib chiqishni talab etadi.

O'yin faoliyatining ijtimoiylashuvdagi roli ham muhim ilmiy muhokama predmetiga aylandi. Tadqiqotda aniqlanishicha, guruhli va rolli o'yinlar bolalarda ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. Bu natijalar Friedrich Froebel tomonidan ilgari surilgan o'yin asosidagi tarbiya konsepsiyasining dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu bilan birga, hozirgi maktabgacha ta'lim tizimida o'yin faoliyatini faqatgina ko'ngilochar vosita sifatida emas, balki maqsadli pedagogik texnologiya sifatida tashkil etish zarurligi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Muhokama davomida aniqlangan muhim jihatlardan yana biri – o'yin faoliyatining samaradorligi bevosita pedagogning kasbiy kompetensiyasiga bog'liqligidir. Agar tarbiyachi o'yin jarayonini to'g'ri loyihalay olmasa, uning rivojlantiruvchi va tarbiyaviy salohiyati to'liq namoyon bo'lmaydi. Shu sababli zamonaviy pedagog kadrlarni tayyorlashda o'yin texnologiyalarini chuqur o'rgatish muhim vazifalardan biri sifatida qaralishi lozim.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari o'yin faoliyatini tashkil etishda individual yondashuvning ahamiyatini ham ko'rsatdi. Har bir bolaning qiziqishi, ehtiyoji va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilgan o'yinlar yuqori natijadorlikka olib keladi. Aksincha, standartlashgan va bir xil o'yin shakllari bolalarning ijodiy rivojlanishini cheklashi mumkin.

Umuman olganda, mazkur muhokama natijalari o'yin faoliyati maktabgacha ta'lim tizimining ajralmas komponenti ekanligini, uni ilmiy asoslangan, tizimli va innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, kelgusida o'yin faoliyatining raqamli shakllari, inkluziv ta'limdagi o'rni hamda kompetensiyaviy yondashuv asosida rivojlantirish istiqbollari bo'yicha chuqurroq ilmiy tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalar rivojida o‘yin faoliyati fundamental pedagogik kategoriya sifatida namoyon bo‘lishini hamda uning ta‘lim-tarbiya jarayonidagi o‘rni beqiyos ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Tadqiqot davomida o‘yin faoliyati nafaqat bolalarning tabiiy ehtiyoji, balki ularning intellektual, ijtimoiy va axloqiy shakllanishini ta‘minlovchi yetakchi mexanizm ekanligi aniqlandi.

Xususan, o‘yin jarayoni bolalarda bilish faoliyatini faollashtiradi, tafakkur operatsiyalarini rivojlantiradi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu holat Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi bilan uyg‘un holda o‘z tasdig‘ini topdi. Shu bilan birga, o‘yin faoliyati orqali bolalar ijtimoiy tajribani egallashi, rolli munosabatlarga kirishishi va ijtimoiy normalarni o‘zlashtirishi Lev Vygotsky ta‘kidlagan ijtimoiy-madaniy rivojlanish mexanizmlarining amaliy ifodasi sifatida namoyon bo‘ldi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, o‘yin faoliyati bolalarning nutq rivoji, emotsional barqarorligi va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Ayniqsa, rolli va ijodiy o‘yinlar orqali bolalarda hamkorlik, mas‘uliyat, tashabbuskorlik kabi sifatlar rivojlanishi kuzatildi. Bu esa o‘yin faoliyatining tarbiyaviy salohiyati yuqori ekanligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari o‘yin faoliyatining samaradorligi uning maqsadga yo‘naltirilgan va metodik jihatdan puxta tashkil etilishiga bog‘liqligini ko‘rsatdi. Pedagog tomonidan o‘yin jarayonining to‘g‘ri loyihalaniishi, bolalarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirilishi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, o‘yin texnologiyalarini maktabgacha ta‘lim tizimiga keng joriy etish dolzarb vazifalardan biri sifatida e‘tirof etiladi.

Umumlashtirib aytganda, o‘yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishida strategik ahamiyatga ega bo‘lgan pedagogik vosita hisoblanadi. Uni ilmiy asoslangan holda tashkil etish va ta‘lim-tarbiya jarayoniga integratsiya qilish orqali zamonaviy jamiyat talablariga javob beruvchi, ijodiy va mustaqil fikrlovchi avlodni tarbiyalash imkoniyati kengayadi. Shu bois, kelgusida o‘yin faoliyatining innovatsion shakllari, raqamli o‘yin muhitlari va inkluziv ta‘limdagi o‘rni bo‘yicha chuqur ilmiy izlanishlarni davom ettirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Pedagogika va psixologiya asoslari. O‘quv qo‘llanma. – T.: O‘qituvchi, 2020.
2. UNESCO. Early Childhood Care and Education Report, 2022.
3. Lev Vygotsky – Mind in Society, 1978.
4. Davydov V.V. Developmental Psychology. – Moscow, 2019.
5. Jean Piaget – The Psychology of Intelligence, 1950.
6. Froebel F. Education of Man. – 1826.
7. Elkonin D.B. Psychology of Play. – 1978.
8. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim konsepsiyasi, 2021.